

Eski Uygurca Uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī üzerine**Uğur UZUNKAYA¹****APA:** Uzunkaya, U. (2019). Eski Uygurca Uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī üzerine. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 106-125. DOI: 10.29000/rumelide.616901**Öz**

Eski Uygurca yazın Budizmin çeşitli ekollerinden birçok tercüme eseri ihtiva etmektedir. Mahāyāna Budizmi ve Mahāyāna'nın bir şekli olarak gelişen Ezoterik Budizme ait tercüme eserler de bunlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Ezoterik Budist inanç ve uygulamalara ilişkin unsurları içeren *dhāraṇī* sūtralardan biri de Sanskritçe *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī* dir. Bu eser, yedinci yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Buddhapāli (佛陀波利 *Fotuoboli*) tarafından 佛頂尊勝陀羅尼經 *Foding zunsheng tuoluoni jing* 'Buddha Tacı'nın En Üstün *Dhāraṇī* Sūtrası' (Taishō 967, c. 19) adıyla Çinceye tercüme edilmiştir. Metnin Tibetçesi *'Phags pa ngan 'gro thams cad yongs su sbyong ba gtsug tor rnam par rgyal ba zhes bya ba'i gzungs* (Tōhoku 597) başlığını taşımaktadır. Eski Uygurca *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī* Berlin-Brandenburg Bilimler Akademisi'ndeki Turfan Koleksiyonu'nda korunan blok baskı fragmanlardan oluşmaktadır. Bu Eski Uygurca eser F.W.K. Müller tarafından Turfan Koleksiyonu'ndaki blok baskı fragmanlar temelinde *Uigurica II* neşri içinde yayımlanmıştır. Bu çalışmada Eski Uygurca *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī* hakkında yapılan çalışmalara ve muhtevasına değinilecek, sonrasında metnin yazım özelliklerinden bahsedilecektir. Bunlara ilaveten bu metnin daha önce neşredilmemiş olan fragmanlarının yazı çevirimi ve harf çevirimleri yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Orta Asya Türk Budizmi, Eski Türkçe, Eski Uygurca *Uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī*, *dhāraṇī* sūtralar.

On Old Uyghur Uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī**Abstract**

Old Uyghur literature contains many translations from the Buddhist schools. Among these are the texts of Mahāyāna Buddhism and Esoteric Buddhism, which has developed as a form of Mahāyāna. One of the *dhāraṇī* sūtras, which contains elements related to the esoteric Buddhist beliefs and practices that constitutes the subject of this paper, is Sanskrit *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī*. This work was translated into Chinese by Buddhapāli (*Fotuoboli* 佛陀波利), who lived in the second half of the seventh century, as *Foding zunsheng tuoluoni jing* 佛頂尊勝陀羅尼經 'Sūtra of the Superlative Dhāraṇī of the Buddha's Crown' (Taishō 967, vol. 19). The Tibetan version of the text bears the title of *'Phags pa ngan 'gro thams cad yongs su sbyong ba gtsug tor rnam par rgyal ba zhes bya ba'i gzungs* (Tōhoku 597). Old Uyghur *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uṣṇiṣavijayā-nāma-dhāraṇī* consists of block-print fragments preserved in the Turfan Collection at the Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities. This Old Uyghur work was published by F.W.K. Müller in the edition of *Uigurica II* on the basis of block prints in the Turfan

¹ Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Erzurum, Türkiye), uguruzunkaya@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4534-9305 [Makale kayıt tarihi: 27.05.2019-kabul tarihi:16.09.2019; DOI: 10.29000/rumelide.616901]

Collection. The studies on Old Uyghur *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi* and its subject will be mentioned in this paper and then the orthographic characteristics of this text will be examined. In addition to these, the block-print fragments belonging to Old Uyghur *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi* which has not been published until now will be edited in the paper.

Keywords: Central Asian Turkish Buddhism, Old Turkic, Old Uyghur *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi*, *dhārañi* sūtras.

Giriş

Ezoterik Budist inanç ve uygulamalara ilişkin unsurları barındıran ve Kriyā Tantralar içinde tasnif edilen Sanskritçe *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uşñışavijayā-nāma-dhārañi* bir *dhārañi* metnidir.² Bu metin, yedinci yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Buddhapāli (佛陀波利 *Fotuoboli*) tarafından Çinceye 佛頂尊勝陀羅尼經 *Foding zunsheng tuoluoni jing* ‘Buddha Tacı’nın En Üstün *Dhārañi* Sūtrası’ (*Taishō* 967, c. 19) adıyla tercüme edilmiştir. Bu *dhārañi* sūtra daha sonra ise Çinceye Divākara, Yijing, Amoghavajra ve Śubhākarasimha tarafından da tercüme edilmiştir. Metnin Tibetçesi *‘Phags pa ngan ‘gro thams cad yongs su sbyong ba gtsug tor rnam par rgyal ba zhes bya ba’i gzungs* (Tōhoku 597) başlığını taşımaktadır.³ *Dhārañi* heceleriyle ilgili olan bu ezoterik metnin Eski Uygurca versiyonunun Tibetçeden çevrildiği ya da Eski Uygurca metne Tibetçe versiyonun esas alındığı düşünülmektedir (Elverskog, 1997, s. 121; Yakup & Knüppel, 2007, s. 25); ancak her durumda bu metnin Tibetçe versiyonun yardımıyla mı yoksa Tibetçe bir versiyondan çevrilerek mi oluştuğu meselesinin sonraki araştırmaların konusunu oluşturacağı belirtilmiştir (Kara, 1996, s. 177).

Eski Uygurca *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uşñışavijayā-nāma-dhārañi* (kısaca *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi*) Berlin-Brandenburg Bilimler Akademisi’ndeki (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften) Turfan Koleksiyonu’nda korunan blok baskı fragmanlardan oluşmaktadır (Elverskog, 1997, s. 121-122; Yakup & Knüppel, 2007, s. 25; Zieme, 2005, s. 9; Zieme, 2015, s. 878). Bu metnin Berlin Turfan Koleksiyonu’ndaki blok baskı fragmanlarının ayrıntılı kataloğu Yakup ile Knüppel (Yakup & Knüppel, 2007, s. 151-178, Katalog Nr. 200–232) ve Yakup tarafından hazırlanmıştır (Yakup, 2009, s. 194-197, Katalog Nr. 359–365).

Bu eser üzerine yapılan tek neşir F.W.K. Müller’e aittir. Müller tarafından *Uigurica II* içerisinde neşredilmiş olan bu Eski Uygurca eser (1911, s. 27-50) Berlin Turfan Koleksiyonu’nda bulunan blok baskı metinler temelinde hazırlanmıştır. Eski Uygurca *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi*’nin F.W.K. Müller neşri tamamen tahrip olmamış sekiz fragmandan oluşur. Bu çalışmada satırların bütünlüklü bir dış numaralandırması bulunmaz. Metin neşri yalnızca yazı çevirimi temelli olup satır arası Almanca tercüme yer verilir. Çalışmada metne ilişkin notlar yer almazken Çince eş değer metin satırın karşısında sıralanmıştır. Müller’in bu neşri toplam 337 satırdan oluşmaktadır.⁴

² Eski Uygurcada rastlanan diğer *dhārañi* metinlerine Röhrborn & Róna-Tas tarafından tam bir neşri sunulan Eski Uygurca *Ārya-sarva-tathāgata-uşñışa-sitāpatrā-nāma-aparājītā-dhārañi* (Röhrborn & Róna-Tas, 2005) ve neşri Yakup tarafından BT XXXVI içinde B metni başlığıyla tamamlanmış olan Eski Uygurca *Amṛtadundubhisvaradhārañi* (krş. Yakup, 2016, s. 126-136) örnek olarak verilebilir.

³ Tōhoku, *A Complete Catalogue of the Tibetan Buddhist Canons*, Sendai, 1934, s. 105a.

⁴ Yine bununla ilişkili olarak asıl metne dahil edilemeye de *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi* sözlerini içeren bugün Berlin Turfan Koleksiyonu’nda mevcut bir fragmanın yazı çevirimi, harf çevirimi, tercümesi ve sözlüğü kısa süre önce tarafımızca neşredilmiştir (Uzunkaya, 2018).

1. Eski Uygurca *Uṣṣavijayā-nāma-dhāraṇī* metninin tesisi

Mantra ile ilgili kısımlar hariç tutulmak kaydıyla Çince eş değer metnin ışığında bu Eski Uygurca eser metin tesisimize göre aşağıda görüldüğü gibi kurulmuştur.⁵

Tablo 1: Eski Uygurca *Uṣṣavijayā-nāma-dhāraṇī* metninin tesisi

Satır numarası	Fragman
001-006	U 372 (T III M 185) A fragmanı
007-012	MIK III 207 (T III 207a) A sayfası
013-018	MIK III 207 (T III 207a) B sayfası
019-024	MIK III 207 (T III 207a) C sayfası
025-030	MIK III 207 (T III 207a) D sayfası
031-036	MIK III 207 (T III 207a) E sayfası
037-042	MIK III 207 (T III 207a) F sayfası
043-048	MIK III 207 (T III 207a) G sayfası
049-054	MIK III 207 (T III 207a) H sayfası
055-060	MIK III 207 (T III 207a) I sayfası
061-066	MIK III 207 (T III 207a) J sayfası
067-072	MIK III 207 (T III 207a) K sayfası
073-078	U 373 (T III M 238) A fragmanı, A sayfası
079-084	U 373 (T III M 238) A fragmanı, B sayfası
085-090	U 374 (T III M 207) A sayfası
091-096	U 374 (T III M 207) B sayfası
097-102	U 374 (T III M 207) C sayfası
103-108	U 374 (T III M 207) D sayfası
109-114	U 374 (T III M 207) E sayfası
115-120	U 374 (T III M 207) F sayfası
121-126	U 374 (T III M 207) G sayfası
127-132	U 374 (T III M 207) H sayfası
133-138	U 374 (T III M 207) I sayfası
139-144	U 374 (T III M 207) J sayfası
145-150	U 374 (T III M 207) K sayfası
151-156	U 374 (T III M 207) L sayfası
157-162	U 374 (T III M 207) M sayfası
163-168	U 374 (T III M 207) N sayfası
169-174	U 374 (T III M 207) O sayfası
175-180	U 374 (T III M 207) P sayfası
181-186	U 374 (T III M 207) Q sayfası
187-192	U 374 (T III M 207) R sayfası

⁵ Bu tablonun hazırlanmasında Çince eş değer metin ile Yakup & Knüppel 2007 esas alınmıştır. Fragman sayfalarının harflendirilmesi tamamen Yakup & Knüppel 2007'ye göredir. Eski Uygurca eş değer fragmanlara değinilmemiştir; aşağıda değinilecek ve yazı çevirimleri paylaşılacaktır.

193-194	U 4119 B sayfası
195-196	U 4119 C sayfası
197-202	U 372 (T III M 185) B fragmanı, A sayfası
203-208	U 372 (T III M 185) B fragmanı, B sayfası
209-214	U 372 (T III M 185) B fragmanı, C sayfası
215-220	U 372 (T III M 185) B fragmanı, D sayfası
221-226	U 372 (T III M 185) B fragmanı, E sayfası
227-232	U 372 (T III M 185) B fragmanı, F sayfası
233-238	U 375 (T III M 207) B sayfası
239-244	U 375 (T III M 207) C sayfası
245-250	U 375 (T III M 207) D sayfası
251-256	U 375 (T III M 207) E sayfası
257-262	U 375 (T III M 207) F sayfası
263-268	U 375 (T III M 207) G sayfası
269-274	U 375 (T III M 207) H sayfası
275-280	U 375 (T III M 207) I sayfası
281-286	U 375 (T III M 207) J sayfası
287-292	U 375 (T III M 207) K sayfası
293-298	U 375 (T III M 207) L sayfası
299-304	U 375 (T III M 207) M sayfası
305-310	U 375 (T III M 207) N sayfası
311-316	*T III M 207b A sayfası
317-322	*T III M 207b B sayfası
323-328	*T III M 207b C sayfası
329-334	*T III M 207b D sayfası
335-340	*T III M 207b E sayfası
341-346	*T III M 207b F sayfası
347-350	*T III M 207b G sayfası

Belirlenebildiđi kadarıyla –*mantrayı* içeren fragmanlar dahil edilmeksizin– Eski Uygurca metne karşılık gelen Çince eş değer satırlar şöyledir:

Tablo 2: Eski Uygurca metnin Çince eş değer satırları

Satır numarası	Çince eş değer metin
-	T.967.349c24-349c28
001-011	T.967.349c28-350a03
011-021	T.967.350a04-350a07
021-033	T.967.350a08-350a11
033-050	T.967.350a11-350a17
050-063	T.967.350a17-350a20
063-072	T.967.350a20-350a23

-	T.967.350a24-351a11
073-084	T.967.350b01-350b06
-	T.967.350b07-351a11
085-095	T.967.351a12-351a16
095-110	T.967.351a16-351a22
110-122	T.967.351a22-351a26
122-136	T.967.351a26-351a28
136-146	T.967.351a29-351b03
147-151	T.967.351b03-351b05
151-159	T.967.351b05-351b08
160-165	T.967.351b09-351b10
165-174	T.967.351b10-351b13
175-182	T.967.351b13-351b16
182-196	T.967.351b19-351b22
-	T.967.351b22-351b24
197-201	T.967.351b25-351b27
201-211	T.967.351b27-351c01
211-219	T.967.351c02-351c03
219-226	T.967.351c03-351c06
227-244	T.967.351c06-351c10
244-261	T.967.351c11-351c15
261-277	T.967.351c16-351c21
277-285	T.967.351c22-351c24
286-295	T.967.351c24-351c27
295-308	T.967.351c27-352a03
308-314	T.967.352a03-352a05
314-323	T.967.352a05-352a07
324-339	T.967.352a07-352a11
339-345	T.967.352a12-352a13
345-350	T.967.352a13-352a14
-	T.967.352a14-352c29

2. Eski Uygurca *Uṣṣāvijayā-nāma-dhāraṇī*'nin muhtevası

Eski Uygurca *Uṣṣāvijayā-nāma-dhāraṇī*'nin Çince eş değer metni yukarıda da değinildiği üzere *Taishō 967*, cilt 19'dur. Eski Uygurca metin Çince metinle mukayese edildiğinde bazı bölümlerin Eski Uygurca metinde yer almadığı göze çarpmaktadır. Bu metnin muhtevasının genel çerçevesi şu şekilde çizilebilir:

(1) Kısa bir saygı ifadesi ve giriş niteliğindeki ortam betimlemesi (001.-010. satırlar)

Eski Uygurca metinde bütünlüklü olarak yer almayan bu bölümde kısa bir saygı ifadesiyle (Uyg. *alku burhanlar bodis(a)t(a)ıvlar kutlarıña yükünürm(ä)n*) Buddha'nın (Uyg. *atı kötrülmiş*; Çin. 薄伽梵 *Boqiefan*; Skt. *Bhagavān*) tanrıların konaklama yerinde (Çin. 給孤 *Jigu*; Skt. *Anāthapiṇḍada*) Budist keşişler topluluğuyla (Çin. 苾芻衆 *pichu zhong*) ve büyük Bodhisattva topluluğuyla (Çin. 大菩薩僧 *da pusa seng*) birlikte oturduğu sahne tasvir edilmektedir. O sıralarda otuz üç tanrının yaşadığı yerde (Uyg. *strayastrış t(ä)ñri yeri*; Çin. 三十三天 *sanshisian tian*; Skt. *trāyastriṃśa*) Supiratiştit Tanrı Oğlu (Uyg. *supiratiştit t(ä)ñri urısı*) da yine diğer büyük tanrı oğullarıyla ilahi algı nesnesinin sevincini (Uyg. *t(ä)ñridäm vişayhg mänjilärig*) yaşamaktadır.

(2) Anlatının temelini oluşturan meselenin ortaya çıkışı (011.-50. satırlar)

Bununla beraber akşamleyin (Uyg. *tünlä*; Çin. 爾時 *ershi*) bir ses işitilir ve bu ses Supiratiştit Tanrı Oğlu'nun (Uyg. *supiratiştit t(ä)ñri urısı*; Çin. 天子 *tianzi*) yaşamak için sadece yedi günü kaldığını, öldükten sonra *Jambūdvipa*'da (Uyg. *çambudivip yertinçü*; Çin. 瞻部洲 *sanbuzhou*; Skt. *Jambūdvipa*) yedi ardışık yaşam için bir hayvan olarak doğacağını ve daha fazla eziyet çekmek için sonrasında cehennemde doğacağını, karmaya ilişkin cezasını tamamladıktan sonra ise sefil (Uyg. *irinç çıgay*; Çin. 貧賤 *pinjian*), hasta ve kör (Uyg. *toga täglök*; Çin. 無兩目 *wu liang mu*) olarak insanlar aleminde doğacağını söyler. Bu sesi işiten Supiratiştit Tanrı Oğlu korkar (Uyg. *korkup ürküp bäljiläp*) ve tüyleri diken diken olur (Uyg. *tüüläri yokaru turup*). O, bu durumdan ürpererek (Uyg. *evä taya tavrānu*) ve Tanrılar Hanı Hormuzta Tanrı'ya (Uyg. *t(ä)ñrilär eligi hormuzta t(ä)ñri*; Çin. 帝釋 *dishi*) vararak onun ayaklarına kapanarak (Uyg. *adaklarımta töpösi üzä yükünüp*) yakınarak durumunu anlatır ve bu durumdan nasıl kurtulabileceğini danışır.

(3) Anlatının temelini oluşturan meseleye çözüm arayışı (50.-72. satırlar)

Supiratiştit Tanrı Oğlu'nun (Uyg. *supiratiştit t(ä)ñri urısı*; Çin. 天子 *tianzi*) sözlerini işiten Indra'nın (Uyg. *t(ä)ñrilär eligi hormuzta t(ä)ñri*; Çin. 帝釋 *dishi*; Skt. *Indra*) canı sıkılır (Uyg. *ärtinçü adnu muṇadu*) ve konsantrasyon hâlinde iken (Çin. 入定 *ruding*) bu Tanrı Oğlu'nun domuz, köpek, çakal, maymun, piton, karga, akbaba gibi pislikle beslenen yedi şeklin dünyasında (Uyg. *toñuznuñ , itniñ , tilkünün , biçinnin , agulug yılannın , kara kuşnuñ karganın bo yeti arırsız yetiçilärnin azuninta*; Çin. 猪狗野干獼猴蟒蛇烏鷲 *zhu gou yegan mihou mang she wu jiu*) doğacağını görür. Bu durumda Supiratiştit Tanrı Oğlu'na umut olacak ve yardım edecek (Uyg. *umug mağ boltaçı*), onu bu büyük eziyete düşmekten kurtaracak kişinin sadece Buddha (Uyg. *ançulayu kälmiş ayagka tägimlig köni tüzünü tuymış burhan*) olduğu düşünür. Eski Uygurca metinde Indra'nın Buddha'nın huzuruna varması kısmı (T.0967.19.0350a24-a29) mevcut olmasa da Çince eş değer metin temelinde bu duruma tanıklık edilebilmektedir: Indra, Buddha'nın huzuruna gitmeden önce çeşitli çiçeklerden oluşan bir çelenk, güzel kokular ve tütsüler hazırlar. Buddha'nın önünde saygıyla eğildikten sonra Supiratiştit Tanrı Oğlu'nun bu durumunu ona arz eder.

(4) Uşñıavıjayā-nāma-dhārañi'nin tevdi edilmesi, tembihi ve hususiyetleri (073.-196. satırlar)

Buddha, Indra'ya seslenerek Buddha tacında takdis edilmiş (Uyg. *ançulayu kälmişinñ töpötä abizek kılılmış*), bütün kötü yolları ve engelleri ortadan kaldıran (Uyg. *alku ayıg yavız yollarıg artokrak uz arıtdaçı , ürtüg tıdğlarıg*), doğum ve ölüm çemberinin bütün eziyetlerini dağıtan (Uyg. *alku ämgäklig*

tuğumlarıg buздаçı artattaçı), cehennem ve hayvan alemlerini tamamen temizleyecek (Uyg. *tamul yulkılı ärklig han yertinçüsin alkumı arıtdaçı*) ve iyi yola iletecek (Uyg. *ädgü yolka uduzdaçı*) Uṣṣāvijayā adlı bir *dhāraṇī*'nin bulunduğunu (Uyg. *uṣṣā viçay atl(ı)g*) beyan eder. Bundan sonra yer alan kısmın Eski Uyğurca metinde izini sürememekteyiz. Eski Uyğurca metinde mevcut olmayan fakat Çince eş değer metinde yer alan bu uzun kısımda (T.0967.350b07-351a11) Buddha'nın Indra'ya seslenmesi ve bu *dhāraṇī*'nin tesirlerinin açıklanması söz konusu edilir. Buna göre kişi bu *dhāraṇī*'yi duyarsa önceki yaşamlarının sebep olduğu ve onu cehenneme itecek bütün kötü karma ortadan kalkar ve pür bir bedene sahip olur. Nerede doğulursa doğulsun bu unutulmamalıdır (T.0967.350b07-b11). Birisi bu kutsal *dhāraṇī*'yi ölümün eşiğindeyken sadece bir dakika bile olsa duyarsa ömrü uzar ve beden, söz ile zihninin arınmasını sağlar (T.0967.350b12-b16). Eğer herhangi bir kişi kısa süreliğine de olsa bu *dhāraṇī*'yi okur ve ezbere söylerse cehennemlerde, hayvanlar aleminde, aç ruhlar aleminde doğmak gibi karmaya ilişkin bütün cezaları ortadan kalkar (T.0967.350b17-b20). Bu ifadeleri duyan Indra bütün canlılar adına Buddha'dan bu *dhāraṇī*'nin bir kişinin yaşamını nasıl uzatacağına dair bir söylemde bulunmasını arz eder ve onun niyetini anlayan Buddha ise *mantrayı* beyan eder (T.0967.350b21-b24). Bahsi geçen *mantra* Çince eş değer metinde yer aldıktan sonra (T.0967.350b25-350c28) Buddha bu *mantranın* bütün kötü yolların ızdıraplarını yok edeceğini ve karmaya ilişkin bütün kötü engelleri bertaraf edeceğini belirtir (T.0967.351a01-a03). Yine bu *dhāraṇī*'nin Buddhalar tarafından Ganj Nehri'ndeki kum sayısı kadar yüz milyon kez birlikte beyan edildiğini, aynı zamanda cehennemdeki, hayvanlar alemindeki vb. acı çektirecek cezalardan kurtaracağı, doğum ve ölüm denizine düşme tehlikesini ortadan kaldıracığı gibi hususlara Eski Uyğurca metindeki ilgili kısımda rastlanılmaz (T.0967.351a03-a11). Eski Uyğurca metin ancak bu noktadan sonra (T.0967.351a12) Çince eş değer metni takip eder. Buddha bu *dhāraṇī*'yi Indra'ya tevdi ettikten sonra onu ezberlemesini, muhafaza etmesini söyler. Bu *dhāraṇī*'yi kim bir kez işitirse yüz bin *kalpalardaki* engeller (Uyg. *yüz miñ k(a)plarta yıgmuş kazganmış kılınçlıg ürtüglär*) ortadan kalkar. Bunun bir dakika bile işitilmesiyle ömür uzar ve kişi Buddhalar ile birlikte (Uyg. *ançulayu kälmişlär birlä*) Brāhman (Uyg. *braman uguş*; Çin. 婆羅門 *poluomen*), Kṣatriya (Uyg. *kṣatirik uguş*; Çin. 刹利 *chali*) veya soylu bir ailede doğar. Her nerede bu *dhāraṇī* gösterilecek olursa, eğer bilhassa yazılırsa (Uyg. *bitiḍdäçi*; Çin. 書寫 *shuxie*), okunursa ve ezberlenirse (Uyg. *okıdaçı*, *sarit kıltaçı*; Çin. 受持讀誦 *shouchi dusong*) vb. o yerde bütün canlılar ziyadesiyle arınır. Eğer birisi bu *dhāraṇī*'yi yazıp sancağın ucuna (Uyg. *tug uçı*; Çin. 幢上 *chuang shang*) veya yüce dağa (Uyg. *ediz tag*; Çin. 高山 *Gaoshan*) veya büyük eve (Uyg. *ediz äv*; Çin. 樓 *lou*) yerleştirirse yahut *stūpa* (Uyg. *stup*; Çin. 窣堵波 *sudubo*) içinde tutarsa, bu *dhāraṇī*'yi bu yapılar üzerinde gören rahip (Uyg. *toyın*; Çin. 苾芻 *pichu*), rahibe (Uyg. *ş(a)mnanç*; Çin. 苾芻尼 *pichuni*), mümin ve mümine (Uyg. *upase upasanç*; Çin. 優婆塞優婆夷 *youposai youpoyi*; Skt. *upāsaka-upāsikā*) veya onlardan başka asiller oğlu (Uyg. *tözünlär oglı*; Çin. 族姓男 *zuxingnan*) ve asiller kızı (Uyg. *tözünlär kıızı*; Çin. 族姓女 *zuxingnu*) veya onu sancağın ucunda görüp ona yakın duran veya onun tozunun toprağının rüzgarla değdiği kim varsa o kimse bütün kötü yollardan ayrılır ve kötü karmanın gerektirdiği cehennemde (Uyg. *tamu*; Çin. 地獄 *diyü*), hayvanlar dünyasında (Uyg. *yulki azun*; Çin. 畜生 *chusheng*), Kral Yama dünyasında (Uyg. *ärklig han yertinçüsi*; Çin. 閻羅王界 *Yanluo wang jie*), aç ruhlar aleminde (Uyg. *pret azun*; Çin. 餓鬼界 *egui jie*) Asura'da (Uyg. *asure uguşı*; Çin. 阿修羅 *axiuluo*) ve başka yerlerde doğmaktan kurtulur. Yine bu kısımda Çince eş değer metinde mevcut olup (T.0967.351b22-b24) Eski Uyğurca metinde bulunmayan kısa bir bölüm vardır.

(5) Uṣṣāvijayā-nāma-dhāraṇī'nin intişarı, tesiri ve tatbiki (197.-331. satırlar)

Buddha Uşñışavijayā-nāma-dhāraṇī'yi Indra'ya tevdi ettiği sırada cehennem aleminin hanı, Kral Yama saygı ritüelini gerçekleştirerek (Uyg. *aṭı kötrülmişig üç yol oṅaru tægzinip*, *aṭı kötrülmişniṅ adaklarında yükünüp*) Buddha'nın (Uyg. *aṭı kötrülmiş*) huzuruna gelir ve çok güçlü ve çok faydalı bu *dhāraṇī*yi tutan, okuyan ve ezberleyenleri daima koruyup gözeteceğini (Uyg. *küyü kü[zāt]ü*) ve Buddha'nın öğretilerini takip ettiklerinden dolayı onları cehenneme girmekten uzak tutacağını beyan eder. O sırada Dört Mahārāja Tanrı (Uyg. *tört m(a)haraç t(ä)ḥrilär*; Çin. 四天 *sitian*) saygı ritüelini gerçekleştirerek (Uyg. *aṭı kötrülmişig üç yol oṅaru tægzinmāk kılıp*) Buddha'nın (Uyg. *aṭı kötrülmiş*) huzuruna gelir ve Buddha'dan bu *dhāraṇī*yi tatbik etmenin yöntemini ayrıntılı olarak (Uyg. *keñürüsincä*) anlatmasını arz eder. Buddha şöyle buyurur: "Dolunay vakti, ayın on beşinde (Uyg. *aynuṅ beş yigirmisintä*; Çin. 白月圓滿十五日時 *baiyue yuannan shiwuri*) temizce

Görsel 1: Uşñışavijayā mudrā

yıkayıp (Uyg. *arıg yunup arıtınp*; Çin. 洗浴 *xiyu*) temiz⁶ elbiseler giyip (Uyg. *agir ton kädimlärig kädim*; Çin. 新淨衣 *xin jing yi*) bin defa bu *dhāraṇī*yi söylerse o canlının ömrü uzar, cehenneme girmekten kurtulur ve çeşitli canlı formlarında doğmaktan kurtulur." Bu kısım yine *dhāraṇī*nin tatbiki ve tesiri hakkında ilerler. Bu *dhāraṇī*yi duyan ağır hasta birisi (Uyg. *kimlär birök ulug ig kām üzä tutulup otaçılar üzä adırtlanıp titmiş koğmuş ärsär*) yine bu hastalıktan kurtulur ve öldükten sonra Nihai Saadet Ülkesi'nde (Uyg. *sukavati atl(ı)g yertinçü uguşinta*) yeniden doğar. Buddha ayrıca bu *dhāraṇī*yi her gün (Uyg. *kün kün sayu*; Çin. 日日 *riri*) yirmi bir kez (Uyg. *birär otuz kata*; Çin. 二十一 *ershıyi*) söyleyen kişinin de hasta olmayacağını, ömrünün uzun olacağını belirtir. Bu *dhāraṇī*nin tatbikinde uyulacak usuller ve bu esnada yapılacak *mudrā*nın tarifi Buddha tarafından şöyle sıralanır: İki avcunu birleştirip (Uyg. *iki aylarını kavşurup*) işaret parmaklarını bükerek (Uyg. *iki suk äñräklärni ägip*) ve iki baş parmağını yapıştırarak (Uyg. *iki ulug äñräklärni yapşurup*) bu *dhāraṇī*nin *mudrā* pozisyonu alınmalıdır. Yine dört köşeli *maṅḍala* çizerek (Uyg. *törtkil mantal ymä kılıp*), rengarenk çiçekler dizerek (Uyg. *tüşrök hua çäçäklärig tizä urıp*), farklı tütsüler yakarak (Uyg. *öñi öñi küzi tütsüglärig tütüşüp*), sağ dizine çökerek (Uyg. *oṅ tizin çökıtip*), bütün Buddhaların (Uyg. *ançulayu kälmişlär*) tefekkürüyle düşünerek ve secde ederek (Uyg. *sakınu yükünüp*) bu *dhāraṇī* 108 kez söylenmelidir.⁷ Buna ek olarak bunu bir kez okumakla Ganj Nehri'ndeki kum sayısı kadar (Uyg. *gañ ügüztäki kum sanınça*) bütün Buddhalara (Uyg. *alku ançulayu kälmişlär*) saygı göstermiş olunur. Uşñışavijayā-nāma-dhāraṇī'nin tatbiki böyle özetlenir.

(6) Anlatıda meselenin çözümü ve sonuç (331.-350. satırlar)

Bütün bunlardan sonra Buddha, Indra'ya Supiratişit Tanrı Oğlu'na bu *dhāraṇī*yi gidip göstermesini, dinletmesini (Uyg. *körgitip äşidtürgil*) ve bunu ona vermesini tembihler. Indra denileni yapar. Supiratişit Tanrı Oğlu yedi güne kadar altı gün altı gece (Uyg. *altı kün altı tün*; Çin. 六日六夜 *liu ri liu ye*) bu *dhāraṇī*yi uygular ve sonrasında bütün istekleri tamamlanır. Eski Uygurca metnin *mantra* kısmını hariç tutmak gerekirse metin bu noktada (T.0967.352a14) tamamlanır; ancak Çince metin

⁶ Eski Uygurca metinde *agir ton kädimlärig kädim* şeklindeki ifadenin karşılığı Çince metinde 新淨衣 *xin jing yi* 'yeni temiz elbise'dir (T.0967.351c05-351c06). Eski Uygurcada *agir* sözcüğü 'ağır, hafifin karşıtı' dışında bir de 'saygı, şeref' anlamına gelmektedir; ancak burada Çince 淨 *jing* 'arı, temiz' sözcüğü *agir* sözcüğünün *arıg* 'temiz, arı' yerine bir yazım yanlış olduğunu düşündürmektedir.

⁷ Yukarıdaki *mudrā* görseline şu bağlantıdan erişilmiştir: <http://tbsn.org> (24.11.2018).

devam etmektedir. Bundan sonraki kısımlarda (T.0967.352a14-352a25) yedi gün geçtikten sonra Indra, Supiratiştit Tanrı Oğlu'nu Buddha'ya götürür ve karmanın gerektirdiği bütün fenalıklar ortadan kalkar.

(7) Mantranın okunması

Bu kısım Eski Uygurca metinde fragmanlar hâlinde mevcuttur.

3. Eski Uygurca *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi*'nin imla hususiyetleri

Eski Uygurca *Uşñışavijayā-nāma-dhārañi* temelde blok baskı fragmanlara dayansa da imlaya ilişkin birkaç husus dikkate değerdir. Ötümlü süreksiz patlayıcı diş ünsüzü /d/ ile ötümsüz süreksiz patlayıcı diş ünsüzü /t/'nin kimi örneklerde birbirinin yerine yazıldığı görülmektedir. Bu duruma metinden şu birkaç örnek verilebilir:

atı kötrülmiş <"dy kwytrwl myş> **004** [U 372 (T III M 185) A fragmanı, 4. satır]

kurşatılı **007** [MIK III 207 (T III 207a) A sayfası, 1. satır]

supiratiştit **012** [MIK III 207 (T III 207a) A sayfası, 6. satır]

kurşatılı **036** [MIK III 207 (T III 207a) E sayfası, 6. satır]

kavşatılı **036** [MIK III 207 (T III 207a) E sayfası, 6. satır]

sıkıyay **031** [MIK III 207 (T III 207a) E sayfası, 1. satır]

supiratuştit **039** [MIK III 207 (T III 207a) F sayfası, 3. satır]

tıdıglarığ <tytyql'ryq> **077** [U 373 (T III M 238) A fragmanı, A sayfası, 5. satır]

artattaçı <"rt'dt'çy> **078** [U 373 (T III M 238) A fragmanı, A sayfası, 6. satır]

tuşşurm(ä)n <twdwrşwr mn> **093** [U 374 (T III M 207) B sayfası, 3. satır]

atlıg <"d lyq> **131** [U 374 (T III M 207) H sayfası, 5. satır]

bitiđdäçi <pytydd'çy> **153** [U 374 (T III M 207) L sayfası, 3. satır]

eğiş <'ydyk> **192** [U 374 (T III M 207) R sayfası, 6. satır]

eşmək <'ydm'k> **193** [U 4119 B sayfası, 4. satır]

koğup <qwtwp> **195** [U 4119 B sayfası, 1. satır]

atı <"dy> **208** [U 372 (T III M 185) B fragmanı, B sayfası, 6. satır]

tokıtılıp <twq' ydylyp> **174** [U 374 (T III M 207) O sayfası, 6. satır]

koğmış <qwtmyş> **247** [U 375 (T III M 207) D fragmanı, 3. satır]

koğtukınta <qwtdwq ynt'> **252** [U 375 (T III M 207) E fragmanı, 2. satır]

koğtukınta <qwtdwq ynt'> **286** [U 375 (T III M 207) J fragmanı, 6. satır]

yalrıtrıtmakıg <y'ltrydm'q yq> **295** [U 375 (T III M 207) L fragmanı, 3. satır]

Metinde ayrıca ötümlü sürekli sızıcı diş ünsüzü /z/ ile ötümsüz sürekli sızıcı diş ünsüzü /s/'nin kimi örneklerde birbirlerinin yerine yazıldığı görülmektedir:

buzdaçı <pwsd'çy> **078** [U 373 (T III M 238) A fragmanı, A sayfası, 6. satır]

uduıdaçı <'wdwsd'çy> **081** [U 373 (T III M 238) A fragmanı, B sayfası, 3. satır]

kazganmış <q'sq'nmys> **097** [U 374 (T III M 207) C sayfası, 1. satır]

tägzinmāk <t'ksynm'k> **213** [U 372 (T III M 185) B fragmanı, C sayfası, 5. satır]

uzamakı <'ws'm'q y> **233** [U 375 (T III M 207) B fragmanı, 1. satır]

ozmakı <'wsm'q'' y> **237** [U 375 (T III M 207) B fragmanı, 5. satır]

özänıntın <'wys'n yntyn> **258** [U 375 (T III M 207) F fragmanı, 2. satır]

ozmakı <'wsm'q y> **274** [U 375 (T III M 207) H fragmanı, 6. satır]

Metinden alınan aşağıdaki örneklerde ise imlada tekrara düşülen harfler görülmektedir:

kkirsız <kkyr syz> **137** [U 374 (T III M 207) I sayfası, 5. satır]

toozı <twwz y> **173** [U 374 (T III M 207) O sayfası, 5. satır]

yeel <yyyl> **174** [U 374 (T III M 207) O sayfası, 6. satır]

4. Eski Uygurca Uşñışavijayā-nāma-dhārañi'nin yayımlanmamış birkaç fragmanı

Eski Uygurca Uşñışavijayā-nāma-dhārañi'nin F.W.K. Müller tarafından hazırlanan neşri yukarıda da değinildiği gibi 337 satırdan oluşmaktadır; ancak *mantra* sözcüklerini içeren fragmanları bir kenarda tutarsak bu neşirde atlanan satırlarla beraber asıl metnin 350 satırdan oluştuğu görülmektedir. Müller, neşrinde kimi satırları atladığını açıkça belirtir. Bu kısımda Müller neşrinde atlanılan satırların ve Müller neşrinde mevcut satırlara eş değer satırları içeren fragmanların neşri yapılacaktır. Koyu belirtilen numaralandırma metin tesisimize göre olması gereken satır numaralarıdır.

U 372 (T III M 185)'nin B fragmanının A sayfasından altı satır ve B sayfasından ise ilk üç satır Müller tarafından neşredilmemiştir (krş. Müller 1911: 40). İlgili kısımların yazı çevirimi ve harf çevirimi şöyledir (bütünlük sağlması amacıyla B sayfasının tamamına yer verilmiştir):

U 372 (T III M 185) B fragmanı, A sayfası

197 (1) lar [ü]zâ tap[ınmak ud]unmak kılıp

l'r //yz t'p///// ///wnm'q qylyp

- 198 (2) atı kötrülmişig üç yolı
 ”dy kwytrwlmış yk ’wyc ywl y
 199 (3) oñaru tægzinip , atı kötrülmiş-
 ’wnk’rw t’ksynyp ,, ”dy kwytrwlmış
 200 (4) niñ adaklarnta yükünüp , inçä
 nynk ”d’q l’r ynt’ ywkwnwp ,, ’ynç’
 201 (5) tep ötündi , atı kötrülmiş-a
 typ ’wytwn dy ,, ”dy kwytrwlmış ’
 202 (6) bo darni ärsär ulug küçlüg küsün-
 pw d’rny ’rs’r ’wlwq kwyçlwkw kwyswn

U 372 (T III M 185) B fragmanı, B sayfası⁸

- 203 (1) lüg ulu[g] asıghıg tusulug ärtür ,
 lwk ’wlw/ ”syq lyq twsw lwq ’rwr ,,
 204 (2) atı köt[rül]miş-a , m(ä)n ymä
 ”dy kwyt//mys’ ,, mn ym’
 205 (3) ürüg ... turkaru ol tınl(ı)gıg
 ’wyrwk ... twrq’rw ’wl tynlq yq
 206 (4) eyin ıdarıp küyü kü[zät]ü tægünür
 ’yyyn ’yd’ryp kwyw kwy/ //w t’kynwr
 207 (5) m(ä)n , alku tamulartın yanturu
 mn ,, ”lqw t’mw l’r tyn y’ntwrw
 208 (6) tægünürm(ä)n , atı kötrülmiş-a
 t’kynwr mn ,, ”dy kwytrwlmış ’

Müller neşrinde mevcut olan kimi satırların daha önce yayımlanmamış, satır bakımından eş değer fragmanları bulunmaktadır. Bunlar metin tesisimizdeki sıraya göre şöyledir:

Metin tesisimize göre, 79.-84. satırlar arasında yer alan U 373 (T III M 238) A fragmanının B sayfası, U 4715’in A sayfasına eş değerdir:

U 4715 (T III M 207) A sayfası

⁸ U 4470 ve U 4474 bu sayfaya satır eş değerliliği olan fragmanlardır:

U 4470	U 4474
01 [lüg ulug asıghıg tusulug ärü]r , /// /// /// /// /// /// /// /// r ,,	01 [lüg ulug asıghıg tusulug ärür] /// /// /// /// /// /// /// ///
02 [atı kötrülmiş-a , m(ä)n y]mä /// /// /// /// /// /// /// /m’	02 [atı kötrülmiş-a , m(ä)n ymä] /// /// /// /// /// /// /// /
03 [ürüg turkaru] ol tınl(ı)gıg /// /// /// /// /wl tynlq yq	03 ürüg [turkaru ol tınl(ı)gıg] ’wyrwk /// /// /// /// ///
04 [eyin ıdarıp küyü] küzätü tægünür /// /// /// /// /// kwys’tw t’kynwr	04 eyin ıdarıp küyü k[üzätü tægünür] ’yyyn ’yd’ryp kwyw k/// /// ///
05 [m(ä)n , alku tamulart]ın yanturu // ,, /// /// /// /yn y’ntwrw	05 m(ä)n , alku tamular[tın yanturu] mn ,, ”lqw t’mw l’r /// ///
06 [tægünürm(ä)n , atı köt]rülmiş-a /// /// /// /// /rwlwlmış’ + 五 shi wu ‘on beş’ (G. 9959 12698)	06 tægünürm(ä)n , atı kö[trülmiş-a] t’kynwr mn ,, ”dy kwy/// ///

- 01 [ädgü yol]ka u[duzdaçı darni bar]
 //// /// q' 'w//////// //
- 02 [ärür] t(ä)ñrilär eligi-y-[a anın]
 //// tnkry l'r 'ylyky y / ////
- 03 bo uşñışa viçay atl(i)g d[arni alku]
 pw 'wşnyş 'vyç'y 'tlq d[//// //]
- 04 ayıg yavız yollarıg artokr[ak uz]
 'yyq y'vyz ywl l'ryq 'rtwqr'q 'wz
 六 liu 'alti' (G. 7276)

Metin tesisimize göre, 103.-108. satırlar arasında yer alan U 374 (T III M 207) D sayfası, Mainz 318 (T III 218) A fragmanına eş değerdir:

- Mainz 318 (T III 218) A fragmanı
- 01 k(a)[t]i yäk [rakşaz bute pisaçe]
 ql// y'k // // // //
- 02 pudane , katapudane , a[psamare it]
 pwd'ny ,, k't'pwd'ny ,, "//////// //
- 03 müyüz baka , yılan , [katır yavlak]
 mwywz p'q' ,, yyl'n ,, // // // //
- 04 azıghıg tıñraklıg t[nl(i)g kum]
 'z yq lyq tynkr'q lyq ty/// //
- 05 siñäk , tilär , çöm[äli koñuzta]
 synk'k ,, tyl'r ,, çwym/// // // //
- 06 ulatı b[o bo tınl(i)glar azunınta]
 'wl'ty p/ // // // // // //

Metin tesisimize göre, 187.-192. satırlar arasında yer alan U 374 (T III M 207) R sayfası, Mainz 318 (T III 218) B fragmanının A sayfasına eş değerdir:

- Mainz 318 (T III 218) B fragmanı A sayfası
- 01 [yanmaksız ävr]ilmä[s]iz [ärür tep]
 // // // // // ylm'k /yz // // //
- 02 [bilgülık ol] ayamak ağırla[mak tapınmak]
 // // // // // 'y'm'q "q'yr'l'// // // //
- 03 [udunmak kılıp] hua yavışgu , k[üsi]
 // // // // // qw' y'vyşq 'w ,, k///
- 04 [tütsüg] , hualıg psak türtün[gü]
 // // // // // ,, qw' lyq ps'q twyrtwn//
- 05 [silip t]jug uçrug , töpö [tar]tgta
 // // // // // /wq 'wçrwq ,, twypw ///tyq t'
- 06 [ulatı e]tıg tümäglär üz[ä]
 // // // // // //dyk twym'k l'r 'wyz /

Buna ek olarak U 4119 da U 374 (T III M 207) R sayfasına eş değer olup U 4119 C sayfası, U 374'ün (T III M 207) R sayfasını tamamlar niteliktedir:

U 4119 A sayfası

- 01 [tüz tuymak burha]n kutın[tın]
//// //n qwdyn///
- 02 [yanmaksız ävrilmäksiz] ärür tep
//////// // 'rwr typ
- 03 [bilgülik ol ayamak ağı]rlamak tapınmak
//////// // //r l'm'q t'pynm'q

U 4119 B sayfası

- 01 [kılıp] hua yavışgu , küsi t[ütsüg]
//// qw 'y'vyşqw ,, kwysy t/////
- 02 [hualıg] psak türtüngü silip , tug [uçrug]
// // ps'q twyrtwnkw sylp ,, twq /////
- 03 [töpö] tartıgta ulatı eñig
//// t'rtıyq t' 'wl'ty 'ydyk
- 04 [tümäglär] üzä eñmak tümämäk []
///// // 'wyz 'ydm'k twym'm'k []
- 05 [] nuñ tört bältirintä []
[] nwnk twyrt b'ltıy ynt' []

U 4119 C sayfası

- 01 [dar]nımı koğup []
[//]ny ny qwtwp []
- 02 [] yükünüp []
[] ywkwnwp []

Metin tesisimize göre, 209.-250. satırlar arasında yer alan, U 372 (T III M 185) B fragmanı, C sayfasından F sayfasına ve U 375'in (T III M 207) B sayfasından D sayfasına kadarki kısma U 4742 numaralı fragmanın A sayfasından G sayfasına kadarki kısım eş değerdir:

U 4742 A sayfası

- 01 ötrü tört m(a)haraç t(ä)ñ[rilär atı]
'wytrw twyrt mq'r'ç tñk// // //
- 02 kötrülmişig üç yolu oñ[aru tægzin-]
kwytrwlmış yk 'wyç ywl y 'wnk// // //
- 03 mäk kılıp , atı kötrülmişkä [inçä tep]
m'k qylyp "dy kwytrwlmış k' // // //
- 04 ötündilär , atı kötrülmiş-a bo darni-
'wytwndy l'r ,, "dy kwytwlmış 'pw d'rny
- 05 nuñ inçgä yañı osuğı birlä ,
nyñk 'ynçk' y'nky 'wswq y pyrl' ,,

U 4742 B sayfası

- 01 kılguluk çoga yañın keñürüsinçä
qylqwlwq çwk' y'nkyn kynkwrw synç'
- 02 nomlayu y(a)rlikazun tep anta ötrü atı
nwml'yw yrlyq'z wn typ "nt' 'wytrw "dy
- 03 kötrülmiş inçip , tört maharaç t(ä)ñri
kwytrwlmış 'ynçyp ,, twyrt m'q'r'ç tnkry
- 04 lärkä inçä tep y(a)rlikadı , bo darniniñ
l'rk' 'ynç' typ yrlyq'dy ,, pw d'rny nynk
- 05 bir künlüg kılguluk çoga yañ-
pyr kwyn lwk qylqwlwq çwk' y'nk

U 4742 C sayfası

- 01 in sizlärkä nomlayın , kısqa öz-
yn syz l'rk' nwml'yyn ,, qysq' 'wyz
- 02 lüg yaşlg tnl(ı)glarnıñ üçün töz
lwk y's lyq tynlq l'r nynk 'wyçwn twyz
- 03 ünlär oghı ärsär ymä , tözünlär
wn l'r 'wqly 'rs'r ym' ,, twyz wn l'r
- 04 kızı inçip , aynıñ beş yigirmisintä
qyz y 'ynçyp ,, "y nynk pyş ykyrmy synt'
- 05 arıg yunup arıtınıp , ağır ton kädim-
"ryq ywnwp "rytynyp ,, "qyr tw n k'dym

U 4742 D sayfası

十一 *shi yi* 'on bir' (G. 9959 5342)

- 01 lärig kädim baçagta turup miñ
l'ryk k'dym p'ç'qt' twrwp mynk
- 02 kata bo darnini sözläsär anta ken
q't' pw d'rny ny swyz l's'r "nt' kyn
- 03 özi yaşı alkinmiş ol tnl(ı)gnıñ
"yz y y's y "lkynmyş 'wl tynlq nynk
- 04 yänä özi yaşı uşamakı bolur , ig-
y'n' 'wyz y y's y 'ws'm'q y pwlwr ,, 'yk
- 05 intin kämintin öñi ötrülür
yntyn k'myn tyn 'wynky 'wytrwlr

U 4742 E sayfası

- 01 alku ürtüg tıtlarınıñ arımakı
"lqw 'wyrtwk tytyq l'ry nynk "rym'q y
- 02 bolur , tamuta [ulatu] alku yavız yol
pwlwr ,, t'mw t' // // // // "lqw y'vyz ywl

- 03 lartın artok[rak ozmak]ı kurtulmakı
ywl l'rtyn 'rtwq/// //y qwtrwlm'q y
- 04 bolur , äñ min[tin yıl]ı azunıta
pwlwr ,, 'nk myn/// //y 'z wnynt'
- 05 barmış kuş[larnıñ käy]iklärniñ
p'rmyş qwş /// //yk l'r nynk

U 4742 F sayfası

- 01 k[ulgaklar]ıta ymä] bo darniniñ ün-
q///// // pw d'rny nynk 'wyn
- 02 [in äşidürsär , anta]ta ken anıñ
//t' kyn "nynk
- 03 [ayg yolınıñ bo] ok üzlünçüsi ärür
//// // 'wq 'wyzlwnçw sy 'rwr
- 04 [tep bilgülük ol , ki]mlär birök ulug ig
/// //m l'r pyrwk 'wlwq 'yk
- 05 [käm üzä tutulup] otaçlar üzä
/// // 'wt'çy l'r 'wyz'

U 4742 G sayfası

- 01 [adırtlanıp titmiş] koçmış ärsär ymä
//// qwtmyş 'rs'r ym'
- 02 [ol antag osuglug] ağır ig[tin]
/// // "qyr 'yk ///
- 03 [ymä ozmakı] ku[t]rulm[akı]
/// //rwlm//

Metin tesisimize göre, 263.-268. satırlar arasında yer alan, U 375 (T III M 207) G sayfasına U 4447 fragmanı eş değerdir:

U 4447

- 01 tı[n](ı)glar üçün bo darnını yürün
ty/lq l'r 'wyçwn pw d'rny ny ywrwnk
- 02 kaitsika bir otuz kata sözlöp
q'ytsy q' pyr 'wtwz q't' swyz l'p
- 03 ol tınl(ı)glarnıñ kö[vdün] ätözi üz-]
'wl tynlq l'r nynk kw/////
- 04 ä sa[çs]ar , olar inçip [tamuta ärsär az-]
's'/'r ,, 'wl'r 'ynçyp /// //
- 05 u yılka azunint[a] ärsär az[u]
w yylqy "z wn ynt/ 'rs'r "z /

Metin tesisimize göre, 281.-310. satırlar arasında yer alan, U 375 (T III M 207) J sayfasından N sayfasına kadarki kadarki kısmın eş değer fragmanını U 4475 (T M 27) B sayfasından F sayfasına kadarki kısım oluşturmaktadır:

U 4775 (T M 27) B sayfası

- 01 *mt[a ymä] sukavati atl(1)g yertinçü*
ynt/ /// swk'v'ty "tlq yyrtyñçw
- 02 *uğuşinta tugmakı bolur , anta ymä*
'wqwş ynt' twqm'q y pwlwr ,, "nt' ym'
- 03 *[anç]ulayu kälmişlär birlä tuşuşmakı*
///wl'yw k'lmyş l'r pyrl' twşwşm'q y
- 04 *[bolur] alku ançulayu kälmişlär üzä*
//// "lqw "nçwl'yw k'lmyş l'r 'wyz'
- 05 *[tın]turulmakı bolur alku ançulayu kälmiş-*
///twrwlm'q y pwlwr "lqw 'nçwl'yw k'lmyş

U 4775 (T M 27) C sayfası

- 01 *lärtin ymä viyakrit alkışg*
l'rtyn ym' vyy'kryt "lqyş yq
- 02 *bulmakı bolur , alku burhanlar uluşlar-*
pwlw'q y pwlwr ,, "lqw pwrq'n l'r 'wlwş l'r
- 03 *inta ymä yertinçüg y(a)rutmak yaltrıt-*
ynt' ym' yyrtyñçwk yrwtm'q y'ltryd
- 04 *makı[g] kılmakı bolur , munuñ mudurı ärsär*
m'q y/ qylm'q y pwlwr ,, mwnwnk mwdwr y 'rs'r
- 05 *iki aya[lar]nı kavşurup , iki suk*
'yky "y' /// ny q'vşwrwp ,, 'yky swq

U 4775 (T M 27) D sayfası

- 01 *äñräklärni ägip iki ulug äñ[räklär-]*
"nr'k l'r ny 'kyp 'yky 'wlwq "n/// ///
- 02 *ni yapşurup anta basa bo darnını*
ny y'pşwrwp "nt' p's' pw d'rny ny
- 03 *ögülük sakinçuluk ol törtkil mantal*
'wykwlwk s'qynqwlwq 'wl twyrtkyl m'nt'l
- 04 *ymä [kılıp] tüşrök hua çäçäk[lär-]*
ym' qylyp ,, twyşrwk qw 'ç'ç'k ///
- 05 *ig [tiz]ä urıp öñi öñi [küzi]*
yk /// 'wryp 'wynky 'wynky /////

U 4775 (T M 27) E sayfası

- 01 *tütsüglärig tütüşüp oñ [tizin]*
twytswk l'r yk twytwşwp /// //
- 02 *çökitip , alku ançulayu kälmişl[ärniñ]*

- çwykytyp ,, ”lqw ”nçwl’yw k’lmyş l// ////
- 03 samadi dyanları üzä sakınu yükü[nüp]
s’m’dy dy’n l’ry ’wyz ’ s’qyw ywkw///
- 04 anta basa darnını säkiz yüz kata
”nt’ p’s’ d’rny ny s’kyz ywz q’t’
- 05 okıguluk ol , muntag bir kata [okmak üz-]
’wqyqwlwq ’wl , mwnt’q pyr q’t’ //////////////

U 4775 (T M 27) F sayfası

十Ξ *shi san* ‘on üç’ (G. 9959 9552)

- 01 ä kolti nayut yüz [säkiz on]
’kwltı n’ywt ywz [//////////////
- 02 [sä]kiz [gaŋ] üg[üz] []
//kyz /// ’wyk// []

Metin tesisimize göre, 315.-336. satırlar arasında yer alan, *T III M 207b A sayfasından E sayfasına kadarki kısma U 4811 fragmanının A sayfasından D sayfasına kadarki kısmı eş değerdir:

U 4811 A sayfası

- 01 [alkugu]n ymä sadu [temäklig]
////////n ym’ s’dw //////////
- 02 savıg sözlämäki bolur , ol tınl(ı)gıg
s’vyq swyz l’m’k y pwlwr ,, ’wl tynlq yq
- 03 inçip alku ançulayu kälmişlärinı
’ynçyp ”lqw ”nçwl’yw k’lmyş l’r nynk
- 04 kântü özlärıntin tugmış oghı [ärür]
k’ntw ’wyz l’r yntyn twqmıyş ’wqly ’rwr
- 05 tep bilgülük ol , ürtügsüz tıtı[gsız]
typ pykwlwk ’wl ,, ’wyrwkw swz tyty////

U 4811 B sayfası

- 01 bilgä biligkä tükällig bolup []
pylk’ pylyk k’ twyk’l lyk pwlwp []
- 02 ulug bodis(a)t(a)vlarnı köñülü birlä
’wlwq pdwystv l’r nynk kwnkwly y pyr’
- 03 täñ köñülüğ bulmakı [bolur anta]
d’nk kwnwl wk pwlw’q y //////////////
- 04 bo d[arnınıñ yaŋ]ı osuğı alı al[tag-]
pw d//////// //y ’wswq y ’l y ’l////
- 05 [ı üzä t(ä)ñrilär] eligi-y-a alku
//////// //ylyky y ’lqw

U 4811 C sayfası

- 01 tɪnl(ɪ)glar ymä tamuta ulatı yavız
tɪnlq l'r ym' t'mw t' 'wl'ty y'vyz
- 02 yollartın artokrak ozmakı kutrulmakı
ywl l'rtyn 'rtwqr'q 'wsm'qy qwtrwlm'qy
- 03 bolur , olar alku tɪnl(ɪ)glar ymä artokrak
pwlwr ,, 'wl'r 'lqw tɪnlq l'r ym' 'rtwqr'q
- 04 arıg bolmakı bolur , özi yaşı uzun
'ryq pwlw'm'q y pwlwr ,, 'wyz y y's y 'wyswn
- 05 bolur , t(ä)ḡrilär eligi-y-a s(ä)n
pwlwr ,, tɪnkry l'r 'ylyky y 'sn

U 4811 D sayfası

- 01 barıp sup[ir]atişit t(ä)ḡri urısıḡa
p'ryp swp// 'tyşdyt tɪnkry 'wry synk'
- 02 bo darnını eyin körgitip äşidtürgil
pw d'rny ny 'yyyn kwyrkytyp 'şydtwrkyl
- 03 [t(ä)]ḡrilär eligi-y-a anı üzä ol
//kry l'r 'ylyky y ' 'ny 'wyz ' 'wl
- 04 [t(ä)ḡri] urı[sınıḡ] yeti küntä
///// 'wry // ///// yyty kwyn t'

Metin tesisimize göre, 324.-333. satırlar arasında yer alan, *T III M 207b fragmanın C ve D sayfalarına U 4437 A ve B sayfaları eş değerdir:

U 4437 A sayfası

- 01 [anta bo darnınıḡ yaḡı]
///// // ///// ///// /////
- 02 osuḡı a[lı] altagı üzä t(ä)ḡri-]
'wswq y '/// ///// // ///// // /////
- 03 lär eligi-y[-a] alku tɪnl(ɪ)glar ymä]
l'r 'ylyky y // ///// ///// // // //
- 04 tamuta ulat[ı] yavız yollartın]
t'/// 'wl't' // ///// // ///// // /////
- 05 artokrak oz[makı kutrulmakı bolur]
'rtwqr'q 'ws/// // ///// // ///// // /////

U 4437 B sayfası

- 01 olar alku [tɪnl(ɪ)glar ymä artokrak]
'wl'r 'lqw ///// // // // ///// // /////
- 02 arıg bolmakı [bolur özi yaşı]
'ryq pwlw'm'q y // ///// // // // //
- 03 uzun bolu[r t(ä)ḡrilär eligi-y-a]
'wswn pwlw/ // ///// // // ///// // //
- 04 s(ä)n barıp [supiratişit t(ä)ḡri]

sn p'ryp ////////////////
 05 u[rısıṣa bo darnını eyin]
 'w//////////

Metin tesisimize göre, 342.-350. satırlar arasında yer alan, *T III M 207b fragmanının F ile G sayfaları U 4117 fragmanının A ve B sayfalarına eş değerdir:

U 4117 A sayfası
 01 [.....] t[ägini]p anıṣ
 [.....] t/////p "nynk
 02 [oronıṣa barıp su]piratiṣtıt t(ä)ṣ-
 ////////// //pyr'tyṣdyt tn/

U 4117 B sayfası
 01 [ri urısıṣa da]rnını berti , anta
 //////////////// //rny ny pyrty ,, "nt'
 02 [ötrü ol t(ä)ṣri u]rısı yetinç kün-
 ////////// //ry sy yytynç kwyn
 03 [kätägi , altı kün altı] tün bo darnıta
 ////////// //twyn pw d'rny t'
 04 [katıḡlamıp anıṣ alk]usı tolu tükäl
 ////////// //w sy twlw twyk'l
 05 [boltı inçä k(a)ltı ...]ḡlar tep
 ////////// //.... q l'r typ

4. Sonuç

Eski Uygurca *Ārya-sarva-durgati-pariśodhana-uṣṣāviyayā-nāma-dhāraṇī*'nin F.W.K. Müller tarafından yapılan neşrinin üzerinden bir asırdan fazla, 108 yıl geçmiştir. Bu süre zarfında hem tarihi Türk dillerinde hem de modern Türk dillerinde yapılan metin neşirleri ve dilbilgisi incelemeleri Eski Uygurca alanında yapılacak metin neşri türünden çalışmaların en doğru şekilde ortaya konmasına fırsat tanımaktadır. Bir asır öncesinden günümüze Türk dili incelemelerindeki bilgiler ışığında bu eserin bütünlüklü ve açıklamalı neşri ile Çince ve diğer dillerdeki eş değer metinleriyle mukayeseli incelenmesi, eserin muhtevasının yalnız bir şekilde ortaya konması ve dilbilgisi ile yazıma ilişkin hususiyetlerin belirlenmesi bu alanda önemli bir yere sahip olan bu eserin herkes tarafından istifadesini sağlayacaktır.

Çalışmada kullanılan fragmanların erişim adresleri

U 372 (T III M 185) B fragmanı, A ve B sayfası: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u037202recto.jpg>
 (24.11.2018)

U 4117 A ve B sayfaları: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4117seite1.jpg> (24.11.2018)

U 4119 A, B ve C sayfaları: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4119seite1.jpg> (24.11.2018)

U 4437 A ve B sayfaları: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4437seite1.jpg> (24.11.2018)

U 4447: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4447seite1.jpg> (24.11.2018)

U 4470: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4470seite1.jpg> (24.11.2018)

U 4474: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4474seite1.jpg> (24.11.2018)

U 4715 (T III M 207) A sayfası: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4715.jpg> (24.11.2018)

U 4742 A-G sayfaları: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4742.jpg> (24.11.2018)

U 4775 (T M 27) B-F sayfaları: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4775.jpg> (24.11.2018)

U 4811 A-D sayfaları: <http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u4811.jpg> (24.11.2018)

Mainz 318 (T III 218) A fragmanı ve B fragmanın A sayfası: http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0318_seite1.jpg (24.11.2018)

Kaynakça

- Elverskog, J. (1997). *Uyur Buddhist Literature*. Turnhout: Brepols. (Silk Road Studies, 1.)
- Giles, H. A. (1912). *A Chinese-English Dictionary*. I-II. 2nd edition, Shanghai/London: Kelly and Walsh.
- Kara, G. (1996). Čoga. Ein tibetisches Lehnwort in der uigurischen Uşñşa-vijaya-dhārañi. R. E. Emmerick, W. Sundermann, I. Warnke & P. Zieme içinde, *Turfan, Khotan und Dunhuang. Vorträge der Tagung „Annemarie v. Gabain und die Turfanforschung“*, veranstaltet von der Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften in Berlin (9.-12. 12. 1994), (s. 175-177). Berlin.
- Müller, F. W. K. (1911). *Uigurica II*. Berlin. (Abhandlungen der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften Phil.-hist. Cl. 1910:3) [Tipkibasım: Sprachwissenschaftliche Ergebnisse der deutschen Turfan-Forschung 1, 61-168]
- Röhrborn, K. & Róna-Tas, A. (2005). Spätformen des zentralasiatischen Buddhismus. Die altuigurische Sitātapatrā-dhārañi. Göttingen. (Nachrichten der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, I. Philologisch-historische Klasse Jahrgang 2005, Nr. 3.)
- Taishō 967, cilt 19, İngilizceye çevirisi: <http://www.fodian.net/world/967.html> (25.11.2018)
- Taishō 967, cilt 19: http://21dzk.l.u-tokyo.ac.jp/SAT2015/To967_.19.0349c24:0349c24.cit (24.11.2018)
- Tōhoku (1934). *A Complete Catalogue of the Tibetan Buddhist Canons*. Sendai.
- Uzunkaya, Uğur (2018). A Fragment of Old Uyghur Uşñşavijayā-nāma-dhārañi from the Berlin Turfan Collection. Erdem, 75, s. 223-250.
- Yakup, A. (2009). *Alttürkische Handschriften. Teil 15: Die uigurischen Blockdrucke der Berliner Turfansammlung. Teil 3: Stabreimdichtungen, Kalendarisches, Bilder, unbestimmte Fragmente und Nachträge*. Stuttgart: Steiner. (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland 13, 23.)
- Yakup, A. (2016). *Altıgurische Aparimitāyus-Literatur und kleinere tantrische Texte*. Turnhout: Brepols. (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Akademienvorhaben Turfanforschung. Berliner Turfantexte 36.)
- Yakup, A. & Knüppel, M. (2007). *Alttürkische Handschriften. Teil 11. Die uigurischen Blockdrucke der Berliner Turfansammlung. Teil 1: Tantrische Texte*. Stuttgart: Steiner. (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland 13, 19.)
- Zieme, P. (2005). *Magische Texte des uigurischen Buddhismus. Mit 208 Abbildungen auf 97 Tafeln*. Turnhout: Brepols. (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Akademienvorhaben Turfanforschung. Berliner Turfantexte 23.)
- Zieme, P. (2015). *Local Literatures: Uighur*. J. A. Silk, O. von Hinüber & V. Eltschinger içinde, *Brill's Encyclopedia of Buddhism. Vol. I: Literature and Languages* (s. 871-882). Leiden/Boston: Brill. (Handbook of Oriental Studies, Handbuch der Orientalistik Section Two: India 29/1.)